

UUSPERHEELLE EVÄITÄ ELÄMÄÄN

ESITE AKAAN SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON TOIMIPISTEISIIN
UUSPERHEIDEN JA AMMATTILAISTEN KÄYTTÖÖN

Sanna Lehtimäki

Uusperheneuvojakoulutuksen kehittämistyö

27.10. 2013

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
2 Kirjallisuuskatsaus	3
2.1 Uusperhe - uusi mahdollisuus	3
2.2 Parisuhde – uusperheen kivijalka.....	5
2.3 Vanhemmuus - rakkautta ja rajoja	6
3. Kehittämistyönä esite	9
4. Lopuksi.....	9
5. Lähdeluettelo.....	11

1. Johdanto

Kehitystehtäväni tavoitteena on lisätä uusperhetietoutta Akaassa, jossa tällä hetkellä työskentelen perhekeskuksen sosiaalityöntekijänä. Olen valmistunut joitakin vuosia sitten, mutta opinnoissani ei käsitelty uusperheasioita. En ollut myöskään kuullut Suomen uusperheellisten liiton toiminnasta ennen kuin aloitin uusperheneuvojakoulutuksen. Koska uusperheellisyys alkaa kuitenkin jo olla yleinen perhemuoto, koen tärkeänä tehdä näkyvämmäksi erityiskysymyksiä ja teemoja, joita uusperheeseen liittyy. Tähän tarpeeseen pyrin vastaamaan tekemällä esitteen, johon kokoan uusperhetietoutta tiivistetyssä, mutta helposti luettavassa muodossa. Esitteen tekeminen lähti myös omista tarpeistani käsin, koska halusin käydä läpi uusperheisiin liittyvää kirjallisuutta, sekä koota sitä helposti luettavaan muotoon. Toivon tästä olevan apua myös omassa työssäni.

Esitteen kohderyhmänä ovat uusperheet ja esitteen on tarkoitus olla saatavilla Akaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimipisteissä ja Akaan perhekeskuksen nettisivuilla. Esite on neljäsvuvinen, ja se sisältää seuraavat teemat; uusperhe perheenä, parisuhde ja vanhemmuus. Esitteen on tavoitteena saada uusperheellinen pohtimaan asiaa omalta kannaltaan ja esitteessä on kysymyksiä ja pohdintaosuuksia lukijalle.

Näen esitteen merkityksen ennaltaehkäisevänä. Uusperhe käy läpi erilaisia vaiheita muotoutuessaan. Tietoisuus eri vaiheiden olemassaolosta, sekä niiden tunnistaminen oman perheen kohdalla voi helpottaa sopeutumista ja rohkaista jatkamaan yrittämistä. (Raittila ja Sutinen 2008, 39.) Uusperhe luo haasteita parisuhteelle, eivätkä uusparit ole läheskään aina varautuneita ydinperheestä eroavan perhemuodon ja parisuhteen hoitamiseen (Malinen ja Larkela 2011, 11). Toivon, että esite voisi herättää hakemaan lisää tietoa tai apua, mikäli oma tilanne siltä tuntuu. Vaikka esite on suunnattu uusperheille, toivon myös ammattilaisten saavan siitä hieman uutta näkökulmaa, tai ainakin halua tutustua asiaan lisää.

Kirjallisuuskatsauksessani keskityn samoihin teemoihin, jotka nostan myös esitteessä esiin. Käyn läpi lyhyesti kolmea teemaa; uusperhe perheenä, uusparin parisuhde ja vanhemmuus uusperheessä.

2 Kirjallisuuskatsaus

2.1 Uusperhe - uusi mahdollisuus

Kun uutta perhettä perustetaan, voi aluksi erilaisiin vuorovaikutustapoihin tottuneiden olla vaikea ymmärtää toisiaan. Uudessa perheessä joudutaankin luomaan uusia vuorovaikutussuhteita ja yhteisiä sääntöjä. Kaiken kaikkiaan uusperheessä tarvitaan muista perhemalleista eroavaa taitoa ja uusia toimintatapoja, jotka joudutaan tietoisesti opettelemaan. (Malinen ja Larkela 2011,50, 70.) Tärkeä edellytys uusperheen toimimiselle on, että biologisten linjojen mukaan toimiva vuorovaikutus katkeaa ja vuorovaikutusmaailma alkaa syntyä ristiin (Larkela 2013).

Brobergin (2010, 129) tutkimuksen mukaan ongelmallisimmaksi asiaksi uusperheessä koettiin yhteisten tapojen löytäminen ja vastuun jakaminen. Tämän haasteen nujertamisessa auttaisi, että uusperhe kokoontuisi yhteen perhepalavereiden merkeissä, sillä yhdessä asioiden miettiminen auttaa tietoa kulkemaan perheenjäsenten välillä ja ehkäisee ulkopuolisuuden kokemusta. Perhepalaverit vahvistavat myös uusperheen me-henkeä, oman näköisen perheen muotoutumista ja yhteisen historian syntymistä yhdessä tekemisen ja rituaalien avulla. Ilman uusperheen yhteistä historiaa, ei uusparin ja -perheen unelmista ei voi puhua. (Malinen ja Larkela 2011, 34-67.)

Uusperhe käy läpi erilaisia vaiheita muotoutuessaan. Yhteensä vaiheiden läpikäymiseen kuuluu uusperheiden aikuisilta neljästä seitsemään vuotta. Aina uusperheessä ei kuitenkaan edetä vaihe vaiheelta eteenpäin, vaan joskus kriisi voi saada uusperheen kohtaamaan aiemman kehitysvaiheen uudestaan. Niistä eteneminen on toisella kertaa kuitenkin nopeampaa. Perhe-elämän muotoutuminen vaatii perheenjäseniltä joustamista ja sopeutumiskykyä. (Raittila ja Sutinen 2008, 39-41.)

Alkuvaiheessa eletään haavekuvien vaihetta, jolloin uusperheen aikuiset uskovat kaikkien tulevan onnellisiksi ja rakastavan toisiaan. He haluavat korvata ja hyvittää lapsille rikkoutuneen perheensä. Toisessa vaiheessa uusperheen aikuiset pyrkivät yhdenmukaistamaan perhettä. Isä- tai äitipuoli pyrkii saamaan hyväksyntää lapsipuolelta, mutta tulee usein torjutuksi, mikä aiheuttaa turhautumista ja vaikeita tunteita aikuisessa. Puoliso saattaa tulkita tilanteen niin, ettei isä- tai äitipuoli haluakaan liittyä perheeseen. Kolmannessa vaiheessa isä- tai äitipuoli pettyy tilanteeseen, kun taas biologinen äiti tai isä on ristitulessa lastensa ja puolison tarpeiden välillä. Vaarana on, että ulkopuolisuuden tunteet vieraannuttavat puoliset ja hajottavat perheen. (Raittila ja Sutinen 2008, 39-41 ja Väestöliitto 2013.)

Keskivaiheessa ristiriitoja ja vaikeita tunteita aletaan selvittää, mikä aiheuttaa herkästi riitoja. Vaihetta voi nimittää ”täysrähinäksi”. Riitaisuus pakottaa poteroihin, jolloin perhe voi hajota

biologisiin linjoihin ja isä- tai äitipuoli jää ilman tukea. Sopimusten ja sääntöjen laatiminen ja avoin keskustelu auttaa eteenpäin. Keskivaiheessa aletaan toimia ja ratkaisuja aletaan työstää. Perheen rakenne muuttuu, mikäli biologiset rajat ylitetään ja uutta perhettä aletaan luoda keskustelemalla yhteiselämän säännöistä, erilaisista tarpeista ja kokemuksista. Perheen omat tavat ja rituaalit alkavat muodostua ja uutta perhettä luodaan oman takana. Nyt perheellä alkaa olla takana jo yhteistä historiaa, mikä auttaa keskustelujen ja neuvottelujen sujumista. Myös keskinäinen välittäminen lisääntyy ja lapsi ja aikuinen voivat selvittää välejään myös keskenään ilman toisen aikuisen apua. (Raittila ja Sutinen 2008, 39-41 ja Väestöliitto 2013.)

Loppuvaiheessa uusperhe vahvistuu ja löytää muotonsa. Perhe tekee ratkaisuja, perheenjäsenten roolit ovat selventyneet ja perusta alkaa olla vahva. Alkaa meidän lauman aika. Viimeisessä vaiheessa perheelle on syntynyt identiteetti, eikä sen tarvitse hakea jatkuvasti olemassaololleen oikeutusta. Läheisyys kasvaa ja suhteet muuttuvat avoimemmiksi. Yhdessä voidaan muistella alkuvaiheen haavekuvia ja rähinävaiheita, sillä uusperheellä on oma historia, jota muistella. (Raittila ja Sutinen 2008, 39-41 ja Väestöliitto 2013.)

Uusperheen muotoutumisvaiheessa uusparin on ymmärrettävä sulkea perheen rajat ja rauhoitettava uusperheen sisäinen maailma ulkomaailmalta. Vanhasta on irrottauduttava ja luotava omat säännöt, jotta uuspari ja uusperhe voivat hioutua vahvemmaksi yksiköksi ja pystyvät jättämään muiden mielipiteet asenteet ja arvot oman perheensä ulkopuolelle. Muotoutumisen jälkeen perheen rajat voi avata uudestaan. (Malinen ja Larkela 2011, 31-63.) Lapsille uusperheen muodostuminen voi konkretisoida lopullisesti vanhempien eron, ja lapsi saattaa oireilla vanhempiensa eroa vasta tässä vaiheessa (Broberg 2010, 37 - 38).

Yhteiskunnan normit ja käsitykset perhe-elämästä luovat paineita uusperheelle ja perheytyymisen alkuvaihe voi olla haastavaa koko lähisuvulle ja lähiverkostolle. (Malinen ja Larkela 2011, 31-33.) Brobergin tutkimuksen (2010, 130) mukaan uusperheet kokevatkin perheen ulkopuoliset suhteet ongelmallisemmaksi kuin perheen sisäiset suhteet.

2.2 Parisuhde – uusperheen kivijalka

Parisuhde on uusperheen kivijalka ja parisuhteen laatu määrittelee vanhemmuuden laadun (Malinen ja Larkela 2011, 39). Uusperheet syntyvät erojen pohjalta. Uusparin suhteen onnistumisen edellytys on se, että suhteet ex-puolisoihin ja aiempaan ydinperhe-elämään on käsitelty. Mikäli uusparilla on

käsittelemättömiä tunteita eroon ja menneisyyteen liittyen, voi uuspari ajautua herkemmin vaikeuksiin. (Malinen ja Larkela 2011, 14-46.) Uusparit voivat myös sokaistua myytistä, jonka mukaan uusi on aina parempaa ja uudessa parisuhteessa on kaikki paremmin kuin vanhassa (Raittila ja Sutinen 2008, 42).

Uusparin parisuhteeseen liittyy haasteita, joita ei ole näkyvissä ydinperheen parisuhteessa. Uuspari ei pääse mennyttä pakoon lasten vuoksi ja parisuhteen liittyy alusta asti useampia osapuolia; lapsi ja lapsen toinen biologinen vanhempi. (Broberg 2010, 130.) Myös sukulaisten ja ulkopuolisten mielipiteet aiheuttavat paineita uusparissa, joka on muutenkin aluksi epävarma (Väestöliitto 2013). Uuspari onkin haastavan tilanteen edessä yrittäessään sovittaa yhteen romanttisen rakkauden ja vanhemmuuden. Uusparin on ratkaistava, miten he vahvistavat parisuhdetta ja samalla huomioivat lapset, jotka tarvitsevat aikaa sopeutuakseen uuteen kumppaniin ja jotka ovat hyvin lojaaleja biologiselle vanhemmalleen. (Malinen ja Larkela 2011, 37-63.)

Psykoterapeutit Pekka Larkela, Sinikka Kumpula ja Vuokko Malinen kehittivät uusperheen parisuhdekerä-mallin, jonka mukaan onnistuakseen uuspari tarvitsee rakkautta, joka pitää sisällään parisuhdeuskoa, toivoa, sitoutumista, luottamusta ja tahtoa. Uusparin paras ominaisuus on ulkopuolisuuden sietokyky, jota tarvitaan, jotta uuspari pystyy rakentamaan neljästä eri kulttuurista (puolisoiden lapsuudenperheistä ja ex-perheistä) yhden yhteisen kulttuurin. Mikäli uusvanhempi kokee olevansa ulkopuolinen, voi uusperheen vaarana olla biologisiin linjoihin hajoaminen. Lisäksi puolisoilta vaaditaan taitoa tehdä kompromisseja eri perhekulttuureista lähtevien toiveiden välille. (Malinen ja Larkela 2011, 28-46.)

Uusparin on hyvä laatia sääntöjä ja vetää rajoja siitä, kuinka ex-puolisoiden kanssa asioidaan (Malinen ja Larkela 34-67). Pariskunnan on pyrittävä hioutumaan vahvemmaksiksi, jotta he pystyvät jättämään muiden mielipiteet, asenteet ja arvot ulkopuolelle. Jos ulkopuoliset paineet onnistuvat pääsemään pariskunnan väliin, ne voivat alkaa vähitellen nakertaa parisuhdetta. (Väestöliitto 2013b.)

2.3 Vanhemmuus - rakkautta ja rajoja

Samoin kuin uusperheen parisuhde, myös uusperheen vanhemmuus sisältää erityispiirteitä, joita ydinperheessä ei ole näkyvillä. Uusperheen vanhemmuus tarvitsee syntyäkseen tahtoa, tilaa ja tunnetta. Tilaa uuspari tarvitsee biologisilta vanhemmilta, sekä uusparin keskustelua siitä, millaisen

roolin isä- tai äitipuolena ovat valmiita ottamaan. Tunne syntyy kun vanhempi tuntee olevansa sosiaalinen tai psykologinen vanhempi. (Larkela 2013.) Uuden puolison paikka ja isä- tai äitipuolen rooli aiheuttaa uusperheessä suurimmat haasteet sekä epäselvyyden ja syyllisyyden tunteet (kts. myös Broberg 2010, 130). Tästä syystä yksi suurimmista uusparin neuvoteltavista kysymyksistä on se, kuinka vanhemmuus hoidetaan yhdessä. (Malinen ja Larkela 2011, 16 – 46.)

Vanhemmuudesta neuvotteleminen on erityisen tärkeää, sillä Brobergin (2010) tutkimuksen mukaan vanhemmuus koettiin erityisen rankkana uusperheessä, mikäli molemmat vanhemmat eivät osallistuneet tasavertaisesti lasten kasvatukseen ja kasvatukseen liittyi erimielisyyksiä. Uusperheen vanhemmuutta haastaa myös se, että vanhemmuutta joudutaan jakamaan perheen ulkopuolelle biologisille vanhemmille. Uusperheen vanhemmat kokivatkin biologisten vanhempien välisen yhteistyön kuormittavana. (Broberg 2010, 116-130.)

Perhe-elämään ja vanhemmuuteen liittyvät myytit vaikuttavat edelleen vahvasti nykypäivässä ja voivat luoda paineita ja epärealistisia odotuksia uusvanhemmalle. Myytit perustuvat kulttuurisiin standardeihin ja odotuksiin vanhemmuutta kohtaan. Erityisesti äitipuoliin kohdistuu enemmän kielteisiä miellelyhtymiä kuin keneenkään muuhun perheenjäseneseen. Myytit vaikuttavat leimaantumisen kautta suoraan myös vuorovaikutustilanteisiin ja näkyvät näin perheiden elämässä. (Sutinen 2008, 16-22.)

Myytti ilkeästä äitipuolesta lienee näistä tunnetuin. Onnistumisen pakko ja kulttuurinen myytti voivat pakottaa äitipuolen odottamaan itseltään liikoja. Puoliso saattaa myös odottaa äitipuolen toimivan perheessä biologisen äidin tavoin, mikä vahvistaa epärealistisia odotuksia äitipuolta kohtaan entisestään. Äitipuolen vaarana on ajautuminen kierteeseen, jossa hän yrittää saada yhteyttä lapsipuoleen ja tullessaan uudestaan ja uudestaan torjutuksi alkaa lopulta käyttäytyä epäreilusti lapsipuoltaan kohtaan, liukuen tahtomattaan ilkeän äitipuolen rooliin. (Raittila ja Sutinen 2008, 45-51.)

Toinen myytti on, että äitipuoli rakastaa heti lapsiaan. Myytin olemassaoloa vahvistaa se, että äitipuolilla on itselläänkin epärealistisia odotuksia roolistaan ja kuvitelma, että he rakastavat heti lapsipuoliaan. Lapsipuolten epäluuloinen suhtautuminen perheen muutoksiin ja negatiivisten tunteiden osoittaminen uutta aikuista kohtaan vaikeuttavat tilannetta entisestään. (Sutinen 2008, 16-22.) Myytti luo stressiä ja syyllisyyden tunteita äitipuolelle, kun hän huomaa, etteivät rakkauden tunteet synny automaattisesti ja yksipuolisesti. Äitipuoli voi kokea epäluonnollisena myös omien

tunteidensa näyttämisen vapaasti lapsipuoliensa kanssa. Mielenrauhaa äitipuoli saisi, kun ei odottaisi itseltään liikoja. Rakkauteen kuuluu vastavuoroisuus ja sitä äitipuolet joutuvat lapsipuoliltaan odottamaan. (Raittila ja Sutinen 2008, 51-55.) Vanhemmuus syntyy luonnostaan ajan kuluessa, tunnetasolla äiti- tai isäpuolen ei tarvitse ryhtyä vanhemmaksi, jos se ei tunnu luontevalta. Tärkeämpää on luoda omannäköinen turvallinen suhde kumppanin lapseen yhteisen tekemisen ja ajan kautta. (Malinen ja Larkela 2011, 16, 63.)

Uusperheen äitejä vaivaavat lisäksi myytit, joiden mukaan äidit ovat parasta lapsilleen, eivätkä jätä lapsiaan. Vahvimmin tähän myyttiin uskovat äidit itse. Perheensä luota muuttaneet isät saavat ymmärrystä osakseen paremmin kuin perheensä luota muuttaneet naiset ja lapsista erillään asuvia äitejä kuormittaakin ikävän lisäksi häpeä. Tämä myytti voi myös aiheuttaa kohtuuttomia tilanteita ja huonommuuden tunteita äitipuolille, kun biologinen äiti voi toimia näennäisesti lapsen edun nimissä uskoessaan itse sokeasti myyttiin. (Raittila ja Sutinen 2008, 43-57.)

Myös isäpuolet saattavat kokea monia haasteita roolissaan. Isäpuolet ovat usein lapsipuoltensa arjessa jopa biologista isää tiiviimmin mukana, sillä lapset jäävät useimmiten eron jälkeen äitinsä luokse asumaan. Monet isäpuolet viettävätkin enemmän aikaa lapsipuoltensa kanssa kuin biologisten lastensa kanssa ja yksi isäpuolia kuormittavista tekijöistä on usein syyllisyys, joka johtuu biologisten lasten kanssa vietetyn ajan vähyydestä verrattuna lapsipuolten kanssa vietettyyn aikaan. (Väestöliitto 2013c.)

Myytti voi syntyä myös silloin, kun joku, usein lähivanhempi, alkaa määritellä lapsen etua. Yleensä määrittely tapahtuu vielä lähivanhemman omista lähtökohdista ja elämäntavoista käsin, ja lähivanhemmalla on taipumus tietää etävanhemman puolesta mikä on lapselle parasta. Usein lähivanhemman mielestä myös etävanhemman kotona on elettävä samojen sääntöjen mukaan, ja samaistuminen etävanhemman tilanteeseen voi olla hyvin vaikeaa. (Raittila ja Sutinen 2008, 57 - 60.)

Valitettavasti yhteiskunta tieteellisine tutkimuksineen ja ammattilaisineen on herkistynyt vahvistamaan myyttiä siitä, että ydinperheen särkyminen ja uuden perheen jäsenyys tietävät ongelmia lapsen selviytymiselle (Raittila ja Sutinen 2008, 60-62). On kuitenkin tilanteita, joissa ero ja uusperhe ovat lapsen selviytymisen kannalta toivottavia, jopa välttämättömiä muutoksia. Parhaimmillaan uuspari voikin eheyttää vanhempiansa eron kokenutta lasta ja antaa mallin hyvästä parisuhteesta. Uusperheessä on myös mahdollisuus palauttaa lapsi lapsen paikalle, mikäli erossa

lapsi on noussut puolison rinnalle aikuisen rooliin. (Malinen ja Larkela 2011, 12, 51-66.) Etäisyys ja ei-biologisuus voi antaa uusperheen isä- tai äitipuolelle mahdollisuuden tukea biologista vanhempaa kasvatustehtävässään, jolloin vanhemmilla on mahdollisuus yhteiseen kasvatuskumppanuuteen (Larkela 2013). Lapsen näkökulmasta ajatellen uusperheen moninaiset ihmissuhteet voivat rikastuttaa lapsen elämää (Broberg 2010, 38-40).

3. Kehittämistyönä esite

Esite on suunnattu uusperheiden aikuisille uusperheen äiti- tai isäpuolen tai biologisen vanhemman luettavaksi. Esite pyrkii herättämään lukijaa pohtimaan asiaa oman perheensä näkökulmasta nostamalla esiin kysymyksiä, jotka osoitetaan suoraan lukijalle.

Esite on nelisivuinen ja esitteeseen tulleet valokuvat olen ottanut itse. Ensimmäisellä sivulla on otsikkona ”uusperheelle eväitä elämään – tietoa ja pohdittavaa uusperheelliselle”. Esitteen ensimmäinen teema on: "uusperhe - uusi mahdollisuus", jossa tavoitteena nostaa esiin uusperheellisten uutta mahdollisuutta parisuhteeseen ja vanhemmuuteen. Lisäksi pohjustan esitteen tavoitteen lukijalle.

Seuraavana teemana on "uutta ei voi tulla - jos luopuu vanhasta", jossa herätän lukijaa pohtimaan, onko perheessä luotu yhteisiä sääntöjä ja yhteistä historiaa. Kolmas teema on "parisuhde - uusperheen kivijalka", jossa haastetaan lukijaa pohtimaan aiempaa parisuhdettaan ja eron työstämistä, sekä sitä miten lukija vaalii omaa parisuhdettaan arjen keskellä ja miten lukija sietää paineita, joita ulkomaailma uusperheeseen heijastaa.

Neljäs teema on "uusperhe vaihe vaiheelta", jossa käydään läpi uusperheen vaiheet, ja haastetaan lukija pohtimaan missä vaiheessa oma uusperhe on. Viimeinen teema on "vanhemmuus - rajoja ja rakkautta", jossa on tietoa ja pohdittavaa uusperheen jäsenten rooleista, ulkopuolisuuden tunteesta ja myyteistä. Rajoilla ja rakkaudella tarkoitan tässä tilanteessa nimenomaan uusperheeseen liittyviä rajoja, jotka uusperhe joutuu vetämään suhteessa ulkopuolisiin, sekä rakkautta joka voi saada monenlaisia sävyjä uusperheessä. Loppuun olen koonnut lähteitä ja luettavaa.

4. Lopuksi

Uusperheen parisuhteen ja vanhemmuuden muotoutumiseen liittyy erityiskysymyksiä, joita ydinperheessä ei ole näkyvillä. Esitteestä muotoutui tiivis tietopaketti, jonka toivon herättävän

lukijassa pohdintoja liittyen omaan elämäänsä. Toivoisin myös ammattilaisten vilkaisevan sitä ja toivottavasti kiinnostuvan hakemaan tietoa lisää. Toivon, että tiedon lisääminen sekä uusperheellisten että heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten taholla auttaa ennaltaehkäisemään ongelmia sekä ennakkoluuloja.

Esite on tietoisesti tehty aikuisen näkökulmasta antamaan tietoa aikuisille, eikä esitteen tiivis muoto antanut mahdollisuuksia tuoda esiin lapsen näkökulmaa kovin syvällisesti. Jatkossa voisi olla hyvä kehittää esite, joka olisi tehty lasten näkökulmasta lasten käyttöön ja antamaan myös vanhemmille tietoa lapsen näkökulmasta. Myös ammattilaisille voisi olla hyötyä esitteestä, joka olisi suunnattu uusperheiden kanssa työskenteleville.

5. Lähdeluettelo

Broberg Mari (2010) Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 52/201.

Larkela Pekka (2013) Uusperheneuvojakoulutuksen luennot 7.2 2013.

Malinen Vuokko ja Larkela Pekka (2011) Parisuhde - uusperheen ydin. Väestöliitto.

Raittila Kaisa ja Sutinen Päivi (2008) Huonetta vai sukua. Elämää uusperheessä. Kirjapaja, Helsinki.

Sutinen Päivi (2005) Vanhempana ja aikuisena uusperheessä. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 203.

Väestöliitto (2013). Uusperhekin käy läpi erilaiset vaiheet. Internetartikkeli. 22.10.2013.
http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/perheiden_monimuotoisuus/uusperheet/uusperheen_kehitysvaiheet/

Väestöliitto (2013b). Parisuhde on uusperheen kantava voima. Internetartikkeli. 22.10.2013.
http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/perheiden_monimuotoisuus/uusperheet/parisuhde_uusperheessa/

Väestöliitto (2013c). Äitipuolet ja isäpuolet uusperheessä. Internetartikkeli. 22.10.2013.
http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/perheiden_monimuotoisuus/uusperheet/isa-ja_aitipuolen_rooleista/

